Oikeusministeriö NEUVOSTORAPORTTI OM2021-00074

ESI Aittoniemi Eeva(OM) 01.03.2021

Asia
EU/Oikeusministereiden epävirallinen videokokous 29.1.2021

Kokous
Epävirallinen oikeusministereiden videokonferenssi 29.01.2021

Oikeusministeritapaamisen aluksi komissio kehotti jäsenvaltioita kiirehtimään Euroopan syyttäjänviraston toiminnan käynnistymisen edellyttämiä toimia.

Oikeusministerit arvioivat kokouksessa haavoittuvassa asemassa olevien aikuisten suojelua. Tärkeimpänä viestinä kokouksessa oli kehotus ratifioida Haagin asiaa koskeva yleissopimus. 10 maata, ml Suomi, ovat sopimuksen jo ratifioineet. Kourallinen jäsenvaltioita peräänkuulutti Haagia pidemmälle menevää EU-sääntelyä, ja monet olivat avoimia tätä harkitsemaan, kunhan ensin on saatu kokoemuksia Haagin sopimuksesta.

Myös tuoteväärennösrikoksia koskevassa keskustelussa keskiössä oli kansainvälinen yleissopimus, Euroopan neuvoston Medicrime-konventio. Vain kuusi jäsenvaltiota on ratifioinut sopimuksen. Keskustelussa esillä oli huoli siitä, että mm. lääkinnällisiä laitteita koskevan rikollisuuden kasvu on yksi COVID19-pandemian vakavista seurauksista, ja EU:n toimia rikollisuutta vastaan on tehostettava.

COVID19-pandemian seuraus on myös kasvava tarve kiihdyttää oikeudenhoidon digitalisaatiota. Kansallisia digitalisaatiohankkeita toteutetaan kaikissa maissa, mutta digitalisaatiokehityksessä on kuitenkin merkittäviä eroja maiden välillä. Näiden erojen kaventuminen mahdollistaa myös EU-tason yhteisen digitalisaation edistymisen, ml. siirtymisen digitaalisten välineiden käyttöön rajat ylittävässä oikeudellisessa yhteistyössä.

KOM Reynders otti kokouksen alussa esiin Euroopan syyttäjänviraston valmistelut. Komission prioriteetti on, että EPPO aloittaa toimintansa maaliskuussa 2021.

1.Haavoittuvien aikuisten suojelu

PJ keskusteluasiakirja: "Protecting vulnerable adults across Europe – the way forward"

Puheenjohtaja esitteli keskusteluasiakirjan ja komissio kiitti aiheen ajankohtaisuudesta, nostaen esiin mm. väestön ikääntymistä käsittelevän vihreän kirjan, Haagin yleissopimuksen haavoittuvien aikuisten suojelusta, EU:n uhristrategian sekä komission käynnistämän tutkimuksen rajat ylittävän yhteistyön jäljellä olevista

esteistä. EP:n LIBE-komitean puheenjohtaja viittasi Euroopan parlamentin antamaan päätöslauselmaan haavoittuvien aikuisten suojelemisen vahvistamisesta uudella EU-sääntelyllä erityisesti siviilioikeuden alalla. Myös rikosprosessuaalisia oikeuksia voisi olla tarpeen minimistandardein vahvistaa.

Käydyssä keskustelussa keskeisin viesti oli kaikille jäsenvaltioille osoitettu toive ratifioida Haagin yleissopimus haavoittuvassa asemassa olevien aikuisten suojelusta. Tähän mennessä kymmenen jäsenvaltiota on sopimuksen ratifioinut, ja käydyssä keskustelussa pari muuta ilmoitti käynnistäneensä ratifioinnin tarkastelun.

Jotkut yksittäiset jäsenvaltiot totesivat suhtautuvansa myönteisesti myös siihen, että EU:ssa annettaisiin Haagin sopimusta pidemmälle menevää lainsäädäntöä erityisesti tuomioistuimen toimivaltaa ja lainvalintaa koskevien sääntöjen harmonisoimiseksi ja vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen toteuttamiseksi.

Mitä tulee haavoittuvassa asemassa oleviin rikosprosessia koskevan sääntelyn näkökulmasta, jäsenvaltiot olivat laajasti sitä mieltä, että olemassa oleva EU:n sääntelykehikko uhrien oikeuksista ja prosessuaalisista oikeuksista jo monin tavoin huomioi haavoittuvassa asemassa olevien erityisen suojelun. Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö huomioitava. Tärkeänä pidettiin mm. oikeusalan ammattilaisten koulutusta ja tietoisuuden lisäämistä.

Suomi/oikeusministeri Henriksson kertoi puheenvuorossaan Suomen liittyneen Haagin sopimukseen jo vuonna 2011, ja kannusti muita maita tekemään samoin. Koska kansainvälinen instrumentti on jo olemassa, pitäisi ensimmäiseksi keskittyä tämän ratifiointiin; saatujen kokemusten pohjalta voitaisiin paremmin harkita EU-tason lisätoimia. Jo nyt voitaisiin kuitenkin vaihtaa kokemuksia Haagin sopimuksesta asiantuntijatasolla. On myös tärkeää, että haavoittuvassa asemassa olevien aikuisten erityiset tarpeet otetaan huomioon läpi koko rikosprosessin; tarpeet on tärkeä tunnistaa ja tukea on tarjottava. Tulisi keskittyä käytännön toimiin kuten tietoisuuden lisäämiseen ja hyvien käytäntöjen vaihtamiseen. Sama koskee haavoittuvassa asemassa olevia uhreja, joiden voi olla erityisen vaikea selviytyä rikoksen seurauksista ja rikosprosessista. On myös tärkeää huolehtia uhridirektiivin tehokkaasta täytäntöönpanosta kaikissa maissa.

EU:n perusoikeusvirasto (EU FRA) kertoi haavoittuvia aikuisia, prosessuaalisia oikeuksia ja uhrien oikeuksia koskevista tutkimuksistaan ja selvityksistään. Toi esiin, että kaikki rikoksesta epäiltyjen ja syytettyjen oikeuksia koskevat EU-direktiivit jo sisältävät erityisiä velvoitteita huomioida haavoittuvassa asemassa olevat. Korosti prosessuaalisten oikeuksien ja uhrien oikeuksien osalta koulutuksen merkitystä, jotta ammattilaiset osaavat kohdata haavoittuvassa asemassa olevat, ja tunnistaa tarpeet, ja jotta uudelleen uhriutuminen osataan estää. Viraston tutkimukset osoittavat myös toistuvasti sen, että riittämätön tieto omista oikeuksista on este oikeuksiin pääsylle. Erilaiset uhrien tukipalvelut/keskukset ovat siksi todella tärkeitä. EU FRA tulee helmikuun aikana julkaisemaan tulokset 35 000 hengen otoksella tehdystä eurooppalaisesta kyselytutkimuksesta uhrien oikeuksien toteutumisesta.

2. Rikosoikeus ja immateriaalioikeuksien suoja; yhteydet väärentämisen ja järjestäytyneen rikollisuuden välillä

PJ:n keskusteluasiakirja: ”Criminal law and protection of intellectual property rights; connections between counterfeiting and organised crime”, lisäksi PJ:n tausta-asiakirja (Criminal law and protection of intellectual property rights: connections between counterfeiting and organized crime) sekä Europolin raportti “Illicit Trade of substandard and counterfeit goods”

Puheenjohtaja esitteli keskusteluasiakirjansa ja komissio totesi jakavansa puheenjohtajan esiin nostamat huolet väärennösrikosten aiheuttamista haitoista sekä taloudelle että ihmisten terveydelle ja turvallisuudelle. Komissio valmistelee järjestäytyneen rikollisuuden toimintaohjelmaa/agendaa, ja tulee antamaan myös ehdotuksen konfiskaatiosääntelyn uudistamiseksi. Komissio korosti myös E-evidence-neuvottelujen loppuun saattamista sekä EU-virastojen yhteistyötä.

EP:n LIBE-komitean puheenjohtaja korosti puheenjohtajamaan tavoin Euroopan neuvoston Medicrime-yleissopimusta, ja EU:n liittymistä siihen. Myös EU:n sisäistä sääntelyä voitaisiin harkita (SEUT 83 artikla). Vähintäänkin tarvitaan selkeämpää tietoa EU-maiden rikosoikeudellisesta lainsäädännöstä tällä alalla, sekä tilastoja rikosprosesseista ja tuomioista.

Käydyssä keskustelussa todettiin jäsenvaltioiden yhteinen huoli tuoteväärennöksiä koskevan rikollisuuden lisääntymisestä, ja tarve kiireellisesti löytää asiassa uusia ratkaisuja ja lisätä EU-koordinaatiota. Rikokset ovat usein linkittyneitä muuhun rikollisuuteen kuten rahanpesuun tai ihmiskauppaan. Mahdollisten uusien EU-sääntelytoimien osalta toivottiin ensin nykyistä tarkempaa tilannekuvaa, ja vaikutusten arviointia, ja EU:n rikosoikeudellisen sääntelyn tarpeesta esitettiin eriäviä näkemyksiä. Euroopan neuvoston Medicrime-yleissopimuksen ratifiointi nostettiin esiin joissakin puheenvuoroissa. Vain kuusi EU-maata on toistaiseksi sopimuksen ratifioinut, ja pari-kolme maata ilmoitti keskustelussa tarkastelevansa ratifiointia parhaillaan. Keskustelussa nostettiin esiin myös EU-virastojen välinen yhteistyö, rikostutkinta netissä, tietojenvaihto jäsenvaltioiden välillä, yhteistyö kolmansien maiden kanssa, kuluttajien tietoisuus väärennöksistä, sekä lääkkeitä ja lääkinnällisiä laitteita koskevan EU-sääntelyn merkitys.

Suomi / oikeusministeri Henriksson korosti aiheen ajankohtaisuutta COVID19-pandemian ja lääkinnällisten laitteiden väärentämisen takia. Nämä rikokset aiheuttavat merkittävää haittaa ja liittyvät usein järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Tarvitaan tehokkaita välineitä tämän rikollisuuden torjumiseksi. Suomi on allekirjoittanut Medicrime-sopimuksen, mutta ei vielä ole sitä ratifioinut. Kansallinen lainsäädäntö on kuitenkin pitkälti linjassa sopimuksen velvoitteiden kanssa. Kun rikosoikeudellista lähentymistä ja vähimmäissääntöjä pohditaan, pitäisi ensin tehostaa olemassa olevia välineitä. Tässä voi viitata esim. komission juuri julkaisemaan tekijänoikeuksia koskevaan toimintasuunnitelmaan.

Eurojust ja Europol käyttivät puheenvuorot, joissa korostettiin väärennösrikollisuuden rajat ylittävää luonnetta, ja erityistä tarvetta myös kolmansien maiden kanssa tehtävälle yhteistyölle. Eurojust nosti esiin, että osa jäsenvaltioista vaikuttaa korostavan hallinnollista menettelyä rikosoikeudellisen sijaan, ja siksi on tärkeää, että hallinnolliset ja oikeudelliset viranomaiset vaihtavat tietoa tehokkaasti keskenään. Eurojust on vahvistamassa omaa osaamistaan väärennösten alalla. Europol toi lisäksi esille, että se on varoittanut rokotteisiin liittyvistä huijauksista. Korosti myös komission hiljattain julkaiseman IP-strategian toimeenpanoa, johon sisältyy tärkeä lainvalvonnan alan komponentti.

3. Euroopan sähköinen oikeus ja oikeusalan digitalisaatio

PJ:n keskusteluasiakirja: ”E-Justice – Towards a comprehensive digitalisation process”

Komissio kertoi komission hiljattain julkaisemasta, oikeudenhoidon digitalisaatiota koskevasta tiedonannosta ja toivoi, että eCodex-asetusehdotusta koskevat neuvottelut saadaan nopeasti eteenpäin ja päätökseen. Komissio tulee myöhemmin antamaan kattavan lainsäädäntöpaketin oikeudellisen yhteistyön digitalisaation edistämiseksi, kuten tiedonantoon on kirjattu. On yhdessä liikuttava kohti digitaalista vuosikymmentä. Puheenvuorossa nousi esiin myös inklusiivisuus, tekoälyn vastuullinen ja perusoikeuksia kunnioittava käyttö, suuret jäsenvaltioiden väliset erot digitalisaation asteessa sekä EU-rahoituksen rooli digitalisaation edistämisessä.

EP:n LIBE-komitean puheenjohtaja korosti puheenvuorossaan oikeudenhoidon digitalisaatiota strategisena tavoitteena sekä tehokasta pääsyä oikeuksiin keskeisenä perusoikeutena. Komitealla on käynnissä myös paljon valmistelutyötä liittyen tekoälykehitykseen. Toi myös esiin, että jäsenvaltioiden tulisi huomioida kansallisessa kehittämistyössä EU-yhteentoimivuuden aspektit.

Käydyssä keskustelussa jäsenvaltiot kertoivat oikeudenhoidon digitalisaatiota koskevasta kansallisesta työstä, jota pandemiatilanne on vauhdittanut. Tavoitteena on helpompi ja parempi pääsy oikeuksiin, ja samalla tulee huomioida ne, joilla digivalmiudet ovat heikompia, jotta kukaan ei jää jälkeen. Jäsenvaltioiden välisen oikeudellisen yhteistyön digitalisaatiota on vietävä eteenpäin, mutta samalla on huomioitava jäsenvaltioiden erilaiset valmiusasteet. EU-tason ratkaisujen osalta tuotiin myös esiin tarve kunnioittaa tuomioistuinten itsenäisyyttä ja subsidiariteettia. EU-rahoituksen rooli on tärkeä, ja muutoinkin keskustelussa nostettiin esiin EU:n rooli digitaalisen transformaation ”työntöapuna”. Myös ammattikunnan koulutus, digitaalisten valmiuksien lisääminen ja hyvien käytäntöjen vaihtaminen on tärkeää. EU-sääntelyn osalta vietävä eteenpäin E-evidence-neuvotteluja ja E-Codex-neuvotteluja. Varauksellista suhtautumista ilmaistiin prosessilainsäädäntöjen harmonisointiin digitalisaation takia.

Suomen edustajat

Oikeusministeri Henriksson, valtiosihteeri Brännkärr, yp Aittoniemi

Asiakirjat

PJ:n keskusteluasiakirjat asiakohdittain.

Liitteet

Viite

Asiasanat	oikeus- ja sisäasiat
Hoitaa	**OM, SM, UM**
Tiedoksi	EUE, LVM, STM, TEM, TULLI, VM, VNK